

Uzroci bizantinskog raskola.

Dr. Fra A. Guberina.

Uzroci bizantinskog raskola vrlo su zapleteni. Raskol nije porodilo ovaj ili onaj događaj, već on je spontani produkt života, rada, raspoloženja, nauke i politike bizantinskog naroda i njegove države. Ali želimo li bar nešto uspješna polučiti na polju crkvenog jedinstva, moramo imati barem neku sliku o raznim uzrocima žalosnog raskola. Neka nas povijest pouči, čega se danas moramo čuvati. Uzroke raskola možemo uvrstiti u tri kategorije: A) ekleziološki, B) psihološki, C) politički uzroci.

A. EKLEZIOLOŠKI UZROCI.

Ekleziološke zovemo one razloge, koji proistječu iz poimanja ustava i svrhe Crkve. To su bez sumnje najozbiljniji razlozi, i ako se na prvi mah ne opažaju. Bizantinski narod, kada je upao u raskol, nije griješio protiv jedinstva Crkve, jer je bio u zabludi, da jedinstvo nije onamo, gdje u istinu jest. Tek je malen broj bio onih, koji su svijesno pripremali teren za tu zabludu, da se lakše dođe do žuđenog cilja.

a) Razno poimanje crkvenog jedinstva.

1. N o v i R i m. — Sv. Irinej je gledao u Crkvi živi organizam, Tijelo Hristovo. Taj organizam rimski su carevi nastojali da unište. Milanski edikt 313. učinio je kraj takovim pokušajima. Crkva je izašla iz katakomba, od progonjene »sekte« postala je državni faktor. Crkva i država pomiriše se. Crkva se nalazila na novome raskršću, sličnom onome za gnostičke krize. Svojim otpornim organizmom pod glavom rimskog biskupa Crkva je uništila gnostični bakterij. Ali milanskim je ediktom jedan novi bakterij bio unesen u njezino tijelo.

Konstantin je na Bosporu utemeljio Konstantinopol, Novi Rim. Irinej je poznavao samo jednu rimsku Crkvu, s kojom se sve mora da slaže. Novi Rim bio je ljudima napast, ne bi li Irinejev »stari organizam« razdvojili u dva Rima. Iz tih pokušaja rodio se 3. kanon II. sveopćeg sabora i 28. kalcedonskoga. Ovi kanoni izrično priznaju prvenstvo Starome Rimu, ali hoće da Novi Rim odmah bude za njim. Ovi kanoni stoje na stano-
vištu, da crkvenom organizmu nije isti Hrist postavio vidljivu glavu, već sama Crkva, i to rukovođena načelom državne prednosti. I tako je čvrsti organizam Crkve malo pomalo počeo da popušta. Konstantinov bacil mnogo je bolje uspio nego gnostični. Novi Rim, koji je 28. kanonom kalcedonskog sabora tražio drugo mjesto u Crkvi, nije se tim zadovoljio, već je i dalje išao u svojim zemaljskim zahtjevima. U VI. v. njegov se biskup proglasi »sveopći patrijar«, a car Justinijan ovome nazivu dade kanonsku snagu nazivajući često tako u svome zakoniku i novelama carigradskog biskupa. Oslanjajući se na 28. kalced. kanon podijelio je carigradskom patrijaru drugo mjesto u patrijarhalnom zboru, crkvu sv. Sofije je nazvao »glavom svih drugih«. ¹ Oci trulanskog sabora izjaviše, »da carigradski prijesto ima jednake povlastice kao i prijesto staroga Rima«. Ovaj je napor bio krunjen ujedinjenim silama cara Basilija i patrijara Fotija, koji proglasiše Novi Rim prvom stolicom u Crkvi. »Carigradsku stolicu, koju resi carska nazočnost, svi su sabori proglasili prvom. Radi toga carski zakoni naređuju, da sve parnice i prepirke, koje u drugim crkvama nastanu, budu podvrgnute njezinom ispitivanju i sudu« (Jugie, Photius et la primauté de S. Pierre et du pape, p. 76). I tako eto zemaljski pogledi carigradskih biskupa raskrojili su »stari organizam« Hristova Tijela, o kojemu nam je u II. v. govorio sv. Irinej.

2. Zameci dvojakog poimanja crkvenog ustroja. — Teorija Novog Rima kušala je da obori jedinstvo živoga organizma Crkve. Taj pokušaj nije odmah uspio, njegov bacil trovao je malo pomalo bizantinski ud sveopće Crkve. Ali nije samo ideologija kalcedonskog kanona pridonijela žalosnom raskolu. Pod uplivom mnogih političkih i kul-

¹ Cf. P. Batiffol, L'empereur Justinien et le Siege Apostolique, Recherches de science religieuse, Juin—Aout, 1926, p. 193—264.

turnih prilika u životu i mentalitetu Bizantinaca mnogo se toga nakupilo, što je osporavalo normalni razvoj crkvenog katolicizma. Poznato je, da je bizantinska teologija imala svoje stalne vidike, koji su se dosta razilazili od latinskih, i ako te razlike nijesu dopirale do same biti stvari. Te su diferencije mišljenja opstojale i u samom poimanju crkvenog ustava. Konceptija Irinejeva o Crkvi kao živom i čvrstom organizmu već u IV. v. teorijom o Novom Rimu počela se zamračivati. U isto doba pojam Crkve, kao čvrste zgrade, osnovane na jednoj nepomičnoj klisuri — sv. Petru, malo pomalo počeo je blijedjeti, i u bizantinsku teologiju uvlači se drugo shvaćanje o Crkvi kao zgradi Božjoj, koje nikako nije moglo da ne nahudi, barem indirektno, jasnom poimanju o nuždi crkvenoga jedinstva sa rimskim biskupom.

U grčko-bizantinskoj ekleziologiji s obzirom na Matth. 16, 18 nalazimo dva glavna shvaćanja. Jedni nastavljaju i usavršuju prenicejsku tradiciju Tertulijana i ostalih, a drugi je napuštaju i kreću novim putem.

Ima pisaca, koji u Matth. 16, 18 promatraju Petra kao jedinu i neoporivu stijenu ili temelj Crkve, na komu je Crkva sagrađena i o čijoj čvrstoći ona ovisi. Ovu misao zastupaju Grgur Nazijanski i Grgur Nisenski, sv. Austerije, a osobito je jako ističe sv. Epifanije, za kojega je Petar »neoporiva stijena zgrade i temelj kuće Božje« (P. G. 46, 1029). Ovi pisci imaju pred očima riječi Hristove: ». . . i na toj stijeni sagrađit ću Crkvu svoju«.

Drugi auktori stoje pod uplivom riječi sv. Pavla: »nazidani na temelju apostola i proroka, a ugaoni kamen je sam Isus Hrist.« Ovi se ne brigaju da zgradu Crkve promatraju počevši od vidljivog temelja, što je bitno u gornjem shvaćanju, već radije od ovoga apstrahiraju i skreću pažnju na nevidljive osobine Crkve. Imajući pred očima Ef. 2, 20 ss. misle, da je ispravnije Hrista kao zadnji temelj Crkve promatrati, a apostole kao drugotne temelje, koji su postavljeni na glavni temelj (Hrista) kao predzadnji dijelovi zgrade. Zato njima se više sviđa Petra stavljati u isti položaj s drugim apostolima (a ne kao što čini gornje mišljenje, Petra kao temelj, a druge apostole kao one, koji leže na ovome temelju), ali ipak

tako, da je i u ovom mišljenju pastirska vlast Petrova potpuno sačuvana.¹

3. Zbrka u poimanju nekih grčkih teologa. Dobro je upozoriti, da u ovoj borbi dviju struja nije pitanje, da li konkretno postoji primat Petrove jurisdikcije u Crkvi; o tomu su jedni i drugi potpuno uvjereni. Pitanje je jedino o jednoj metafizičko-psihološkoj težnji grčke teologije, koja je u svijetlu svojih raznih duševnih sklonosti proučavala također zadnju bit crkvenog ustava.

Ova druga teorija, kako se na prvi mah vidi, može vrlo lako da daje povoda pogubnim naucima o crkvenom ustavu. Svaki nauk, koji generacije, pod uplivom raznih kulturno-socijalnih uvjeta, proživljuju, vrlo teško da se u cijelome svome opsegu netaknut sačuva. Obično nove prilike uzmu jedan dio nauka i njega prema svojim težnjama kljaštre ili popunjavaju.

Nije teško razabrati, da su novo nastale bizantinske prilike lako mogle naći oslonca za svoj crkveni separatizam u ovoj teoriji. Uvriježeno mišljenje o novom Rimu; neprestani sukobi carigradskih i rimskih biskupa; činjenica, da su sveopći sabori konačno likvidirali vjerske borbe na istoku, a ne sam rimski biskup; prevelika cijena pentarhijske teorije, stvorili su s vremenom kod Bizantinaca mišljenje, da nauk njihovih otaca — da je prikladnije Petra promatrati kao glavni, a ne kao jedini temelj Crkve — u sebi uključuje, da su svi apostoli kao temelji Crkve međusobno ravnopravni. Ovaj se zaglavak malo pomalo razvijao; potpuno se razvio tek u 17. v.

Doduše, ovako samovoljni zaglavak iz premisa nove teorije najodlučnije zabacuju oni, koji su za patrističkog doba gradili takove premise. Sv. Ćiril Aleksandrijski bio je dosta nastrojen duhom ovih premisa, ali ipak nimalo ne sumnja o vrhovnoj vlasti sv. Petra i rimskoga pape u Crkvi. Sv. Basileje misli, da autentično riješiti pitanje antiohijske skizme može samo rimski biskup. Sv. Teodor Studita bio je oduševljeni zagovornik rimskoga primata. Ali svi prosvjedi velikih istočnih

¹ O ovim problemima u bizantinskoj ekleziologiji izaći će doskora u »Bog. smotri« moja odulja studija na latinskome jeziku. Tko se želi pitanje upoznati s tim problemima, neka to pročita.

Otaca nijesu mogli obustaviti tijekom događaja, i zato mi vidimo kod bizantinskih teologa već u IX. v. takovu zbrku o ulozi rimskoga pape u ekumenskoj Crkvi, da se s pravom može pitati, jesu li ti ljudi uopće znali, što je za Crkvu Petrova stolica.

Teofan kromograf na pr. u relaciji o razvoju kalcedonskog i III. sveopćeg sabora ističe papin primat (P. g. 108), a na drugim mjestima miješa red patrijarške precedencije tako, da gdjekad papu meće na drugo ili zadnje mjesto, a kad govori o II. carigradskom saboru, misli, da je taj sabor bio valjan i sveopći, i ako je papi pozitivnom carskom naredbom bilo zabranjeno da sudjeluje na njemu (P. G. 108. an. 5876) Patrijar Nicefor, i ako priznaje, da je Petar »oslon i utvrda Crkve« (P. G. 100, 576) i da »nikakav dogmat, premda prije u Crkvi raspravljen i utvrđen kanonskim zakonima . . . ne bi bio priznavan« bez potvrde rimskoga biskupa, ipak znade predbaciti Leonu III, »da u Crkvi Božjoj nema međusobnog nadmoćja . . . nego da smo svi jedno u Hristu,« i da zato Novi Rim, koji je sazdan na istom temelju vjere kao i Stari, t. j. vjeri apostola i proroka . . . što se tiče cijelosti vjere nipošto ne uzmiče pred Starim Rimom.« (P. G. 100, 182) Patrijarha Tarasije molio je papu Hadrijana, da sazove sveopći zbor protiv ikonoklasta. Na njegov poticaj carica Iréna moli, da dođe u Carigrad i učvrsti staru vjeru o svetim slikama, jer je to njegova dužnost »kao prvog svećenika, koji predsjedava na stolici sv. Petra (Mansi, 12, 984) i koji ima dostojanstvo vrhovnog svećenstva, no Tarasije znade papu nazvati svojim »saradnikom«, a oci II. nicejskoga sabora izabrali su Hrista svojom glavom, a Hadrijan I. je »kao oko (ne glava!) upravio cijelo Tijelo (Crkve) k stazi istine.« (Mansi, 13, 459).

Ovakovu zbrku pojmova kod službene bizantinske teologije nije moglo poroditi tobožnje kasnije nedopušteno papino uplitanje u bizantinska prava. Protiv toga je nesamo najstarija istočna tradicija, već je neprotumačivo, zašto se protiv te uzurpacije nije jasno protestiralo. Neodlučnost i zbrka misli može nastati samo onda, ako je jedna stara misao uzdrmana novim nadošlim teorijama i težnjama. Ta stara misao bila je ona o vrhovnoj vlasti rimskoga nadsvećenika, a koji je jasni pojam bio pomućen drugim njemu protivnim okolnostima i

naucima. (V. Guberina, Katolicizam u kršćanskoj starini, str. 12 ss.)

b) Cezaropapizam.

Bizantinski su biskupi iz činjenice, da stoluju u prestolnici, kušali se osloboditi Rima, ali su po istome načelu zapali u teže ropstvo: ropstvo cesaropapizma. Po načelu 28. kalcedonskoga kanona državna prednost nosi sa sobom i crkvenu, i s time se je načelno crkvena vlast podredila državnoj. Država je zatim i išla, a kod klera u početku nije naišla gotovo ni na kakav otpor, dokle napokon i sama bizantinska crkva nije taj nazor sankcionirala.

Konstantin je rekao, da je on vanjski biskup Crkve, ali je ipak duboko zadirao i u nutarnji njezin život: biskupe je namještao po miloj volji, a često protiv pravovjernih biskupa štitio je i zagovarao arijanske. Njegovi nasljednici sazivlju sinode i sabore, njima predsjedaju, određuju dnevni red, njihove odredbe potvrđuju i t. d.; biskupe, koji im laskaju, namještaju na bolja mjesta, a koji im se i najmanje usprotive, bacaju sa položaja; izdaju zakone o vladanju i življenju klera i redovništva; izdaju ženidbene zakone, i to takove, koji se često kose sa evanđeoskom naukom o nerazrušivosti braka. Car Konstanc rekao je 355. g. u Milanu: »Ono, što ja hoću, to je crkveni zakon«, čega su se svi njegovi nasljednici držali.

Nesamo nad crkvenom disciplinom, nego i nad dogmama carevi hoće da imaju vlast. Tko je s njima, taj je pravovjieran, svi drugi potpadaju pod udar carske sile. Oni se daju nazivati »jednaki apostolima«. Car Zenon izda vjerski dekret poznat pod imenom »Henotikon«, u komu ne prihvaća ni katoličku ni monofizitsku nauku, već neki srednji put među njima.

Car pod kaznu prokletstva nameće kršćanima svoju vjeru: »Tko drukčije misli ili je već mislio, bilo to na kalcedonskome saboru ili drugamo, neka bude proklet«, prijeti se Zenon. Jednako se ponašaju car Bazilisk, Heraklije, Konstant II., koji svi izdaju odredbe, kako se ima vjerovati.

Car Justinijan I († 565) stvorio je i uzakonio cijeli sistem cesaropapizma. Njegov zakonik odnosi se više na crkvenu nego na državnu upravu. Rado je teologovao, pa je zato i nazvan »car-teolog«. Pisao je protiv origenizma, a postao je

glasovit u pitanju »triju poglavlja«. Car je izrekao osudu nad spisima triju crkvenih pisaca: Teodora Mopsuetskoga, Teodora Cirskoga i Ibas Edeskoga i toj odredbi, po mišljenju carevu, s v a k s e m o r a o p o k o r i t i. Papa Viligije opre se tome, ali je zato po carevom naredjenju bio zlostavljen. Car sazove sveopći sabor, koji u svemu slijepo slušaše cara i potvrdi carevu osudu »triju poglavlja«. Papa je zabranio ocima sabora, da pristanu na carevu osudu, a ovi po nalogu carevu izbaciše papu iz liturgičnih molitava i uza svu papinu zabranu pristaše uz carevo mnijenje. Sv. Otac, da izbjegne većemu zlu, potvrdi odredbe sabora, jer ipak nijesu bile protivne kršćanskoj nauci. (Batiffol p. 236—261).

Rijetki su bili biskupi na Istoku (sv. Atanasije, Hrisostom), koji bi carevima dozivali u pamet kršćansku nauku o neovisnosti Crkve. Pretenzije careve postale su malo pomalo običajem, a konačno i zakonom, koji je uz careve i kler pomagao bizantinskoj crkvi nametnuti. Tako na pr. patriarka Menas na nekome saboru g. 536. reče svojim drugovima: »Mislim, da znate, koliko ljubi i kako se zanosi pobožni i od Boga šticeći naš car za našu pravu vjeru; i dolikuje se, da ništa ono, što se u sv. Crkvi zbiva, ne bude bez njegova znanja i naredbe.« (Mansi, 8, 970). Đakon Agapet u nekom svome djelu posvećenom Justinijanu I. piše: »Car moći dostojanstva sličan je Bogu, koji sve ima; car nema na zemlji v i š e g a o d s e b e . . . Bog ničesa ne potrebuje, c a r s a m o B o g a.« (P. G. 86, 1172—1184.) G. 691. car Justinijan II. sazove sabor, na kome je prisustvovao velik broj grčkih biskupa. Na njemu je bizantinska crkva svečano proglasila cezaropapističko načelo, jer se sabor smatra sveopćim i meće se za sudiju samoj rimskoj crkvi, a to se opravdava time, što je car sazvaio sabor, propisao dnevni red i prvi potpisao njegova akta. U pismu upravljenom sa sabora caru i ovo se nalazi: »Naredio si, da se ovaj sveti i po Božjoj volji sakupljeni sveopći sabor sastane . . . Po naredbi Tvoje dobrote mi sastavši se u ovome carskom i od Boga šticećem gradu ove svete kanone napisasmo. Zato molimo Tvoju dobrotu, da kao što si počastio Crkvu sazivom ovoga sabora, da tako i potvrdiš odluke pobožnih i ljubeznih ljudi.« (Mansi, 11, 934).

Ovo, što kršćanska svijest diktira, da se misli i govori o Kristovom namjesniku u starome Rimu, to je bizantinsko kršćanstvo prenijelo na cara!²

B. PSIHOLOŠKI UZROCI.

a) Razna duševna raspoloženja.

Raspoloženje, duševna sklonost i srodnost stvara saveze, drži duhove na okupu, stvara prijateljstva. Kada to uzfali, razlaz je neizbježiv. Grčki i latinski svijet nikada nijesu bili među sobom prijateljski raspoloženi. Grci su oci evropske civilizacije: njihovi filozofi, pjesnici, umjetnici, državnici; njihove umjetnine, ratna slava, universalizam njihovog jezika budio je u njima ponos, s kojim je često bio spojen i prezir drugih naroda, koje su smatrali barbarima, jer su »tuđi« njihovoj veličini i slavi. Ali ni Rimljani nijesu se dali omalovaživati. Ta zar njihova država i car ne gospodare cijelim svijetom, pa i tom ponosnom Grčkom? Pred kim je uzmakao rimski orao? Nije li Rim središte svijeta? Središte nesamo političko, nego i kulturno? Zašto da nas Grci omalovažuju? pitali su se. I budila se u njima reakcija.

Ova antipatija s kršćanstvom primila je kršćanske motive. Nije li se Hrist rodio na Istoku? Počeci kršćanstvu gdje su? Tko je stvorio kršćansku znanost i umjetnost? Gdje su bili glasoviti sabori? Čiji su bili crkveni pisci i oci? Gdje je bio jedini kršćanski car? Sve je to bilo u Grčkoj, u Bizantu. Dok je Bizant plivao u sjaju i veličini svoje kulture, Zapad je čamio pod kopitom barbara. Poganski Germani opustošili su bogate rimske provincije, popalili biblioteke, porušili crkve — jednom riječi od kršćanskog Zapada učinili barbarski. I u tome barbarskom teritoriju stala je rimska stolica, koja je u ime Hristovo od ponosnih Bizantinaca u crkvenim stvarima tražila sebi podložnost. To je Bizantinac teško trpio. Duševna reakcija nastupila je još jače, kada je od bizantinskog posjeda stvorena nezavisna papina država i kada je stari Rim okrunio još jed-

² Usp. Jugie, *Theologia dogmatica christianorum orientalium*, Parisii, 1926; Pargoire, *L'eglise byzantine*, Paris 1905; Bousquet, *L'Unité de l'eglise et le schisme grec*, Paris, 1913; Marković, *Cezarizam i bizantinstvo*, Zagreb, 1891.

noga kršćanskoga cara (Karla Velikoga). Bizantinski ponos našao se nesamo povrijeđen, nego i ugrožen, zato je i duševno neraspoloženje postalo sve jače, dublje i ozbiljnije i sve bliže konačnom razlazu.

Ovu antipatiju samo je povećalo međusobno nepoznavanje. Od VIII. v. Novi Rim bio je zatvoren Starome, a Stari Novome. U IX. v. bile su bijele vrane Latinci, koji su znali grčki; a za latinski jezik nijedan se Grk nije ni brigao. Isti Fotije, najučćeniji čovjek svojega doba, znao je s a m o grčki.

A baš je IX. vijek bio onaj, koji je nužno tražio od Latina, da poznaje Istok i Bizant. Borbe za raskol već su se počele javno očitovati. Došao je Fotije i borba za Bugarsku. A pape šalju u Bizant delegate, da se bore protiv Fotija, koji n e z n a j u g r č k i, zato ništa čudno, da je Fotiju vrlo lako uspjele da privuče na svoju stranu papine poslanike, koji su na taj način samo kompromitirali crkveni auktoritet u očima Bizantinaca.

Uz druge razloge i nepoznavanje jezika bilo je uzrokom, da nijesu gotovo ni pojma imali Latini o grčkoj, a Grci o latinskoj knjizi. Teolozi Karla Velikoga napisali su i učinili toliko toga protiv VII. sveopćega sabora i grčke nauke o štovanju svetih slika, a saborne su akte čitali tek u slabom latinskom prijevodu, spise grčkih bogoslova ni vidjeli nijesu. Isti bogoslovi napisali su knjige protiv grčke »hereze« o izlaženju Duha Sv. »od Oca preko Sina«, a nijedan nije ni jednoga grčkog pisca o tome pročitao. Fotije je otac antifilioške dogme, a ni u prijevodu ni u originalu nije čitao ni jednoga latinskoga pisca. Toliki zapadni pisci još su za živa Fotija napadali na njegovu herezu, a njegova knjiga, koja o tome govori, tek je u XII. v. bila poznata Zapadu!

b) Razno poimanje crkvene nauke.

Crkva naučaje nesamo praktičnu moralnu nauku, nego i teoretske, apstraktne istine. Crkveno jedinstvo ovisi također i od jedinstvenoga prihvaćanja i razumijevanja ovih istina. Kada pomanjka to jedinstveno shvaćanje, ne u svome t u m a č e n j u, nego u samoj biti, imamo crkveni raskol, herezu. Razilaženje u tumačenju zajedničke biti pojedinih dogmi, ne-

samo nije pokudno, nego je pače korisno, jer to pripomaže razvoju i boljem upoznavanju crkvene nauke. Ovo razilaženje ipak može da škodi crkvenom jedinstvu, ako se pristaše pojedinih nazora među sobom ne poznaju i radi toga misle, da nema drugog pravovjernog tumačenja dogma osim onoga njihovog. A na žalost baš ovakvi su bili odnošaji između bizantinske i latinske teologije za vrijeme raskola.

1. Presveto Trojstvo. — U promatranju dogme Presv. Trojstva latinsko i grčko bogoslovlje išlo je raznim smjerovima. Grci u Presv. Trojstvu u prvome redu gledaju osobu, iz koje proizlazi cijelo Presv. Trojstvo. Izvor svih triju božanskih osoba jest osoba Oca. On je »uzrok« (*αἰτία*) porođenja Sina i izlaženja Sv. Duha. U Presv. Trojstvu samo je jedan uzrok, i to Otac. Sin također sudjeluje u proizlaženju Sv. Duha, ali ne kao izvor, nego kao aktivni posrednik, koji božansku narav primljenu od Oca daje sv. Duhu. Zato Grci ne vele, da Duh Sveti izlazi »od Oca i Sina«, »nego od Oca preko Sina«. Oni osuđuju one, koji govore, da je Sin »uzrok« Duha Svetoga, jer od Oca i Sin i Duh primaju božansku narav, a izraz: Sin je uzrok Duha, upotrebljavali su macedonijanci, koji su učili, da je Duh Sveti stvaranje Sina.

Latini idu drugim putem. Oni u prvome redu gledaju božansku narav, kao vrelo i uzrok svih božanskih vlastitosti triju osoba. Sv. Augustin, otac latinskoga bogoslovlja o Presv. Trojstvu, išao je u promatranju ove dogme za tim, da prije svega dokaže jedinstvo božanske naravi kod svih triju bož. osoba. Ako se na posebni način ističe, da rađanje i proizlaženje u Presv. Trojstvu nužno pretpostavlja jednu zajedničku narav, onda nas malo briga, kakav odnošaj ima Sin u proizlaženju Duha Svetoga, da li posrednički ili uzročni. Glavno je, da su i Otac i Sin sudjelovali kao jedno u proizlaženju Sv. Duha, koji radi toga jedinstvenog sudjelovanja i sam ima njihovu, t. j. božansku narav. Zato Latini vele, da Duh Sveti proizlazi »od Oca i Sina«, i da je i Sin uzrok Duha.

Jasno je, da ni jedno ni drugo mnijenje nimalo ne zadire u samu nauku o Presv. Trojstvu, po kojoj su u Bogu tri osobe, od kojih Sin prima božansku narav rođenjem od Oca, a Duh Sveti proizlaženjem od Oca i (preko) Sina. Ali je ipak između jednog i drugog mnijenja stvarna, a ne samo verbalna

(u riječima) razlika, koja lako može dati povoda i bitnim razilaženjima.³

2. Nauka o štovanju svetih slika. — U VIII. v. buknula je ikonoklastička borba. Ni u pitanju štovanja sv. slika među Istokom i Zapadom nije bilo jedinstvenoga gledišta. Pravovjerni su Grci tvrdili, da je dopušteno imati slike svetaca s dvostrukog razloga: 1) Jer one mogu služiti vjernicima za pouku i vjersko-moralni odgoj; 2) Slike kao takove imaju također u sebi neku vrhunjavnu moć, u koliko su one simbol moći i pobjede svetaca nad sotonom. Prototip — svetac daje neku nutarnju silu svome tipu — slici. »Sveci«, kaže Ivan Damascen, »za života bili su puni Duha Svetoga. Poslije njihove smrti ona milost ostaje nesamo u njihovoj duši, nego i u tijelu u grobu ukopanom, u njihovom imenu, u njihovim svetim slikama . . . Zato se svete slike moraju nesamo cijeniti radi njihove odgojne važnosti, nego također i liturgičnim kultom častiti radi onoga uskoga odnošaja, koji one imaju sa svojim originalom u raju.« Svaka slika nosi na sebi odraz svoga originala, zato Hristu i Njegovoj slici duguje se ista počast« (Teodor Studita), koja ipak nije istovetna. Hristu dugujemo apsolutni kult (latriju), Njegovoj slici relativni u toliko, u koliko se u njoj odrazuje moć i snaga originala.

Latini su svetim slikama pripisivali samo odgojnu vrijednost i nijesu ih častili nikakvim vjerskim kultom. Zapadnjaci su osuđivali ikonoklaste zato, što su rušili slike svetaca, koje su korisne Crkvi, ali su osuđivali i grčku nauku, koja je branila vjerski kult sv. slika. Latini »izlagali su slike u crkvama i palačama u vjersku svrhu; one da su za naobražene krugove samo spomen pobožne ljubavi ili ures, a za neuke sredstvo pouke. Onome, čiji ukus ne bi volio slike, slobodno je ne imati ih, ali on nije smio uznemirivati one, koji bi ih htjeli imati«⁴ (Brehier, p. c. p. 60).

★

³ Usp. Dr. J. Slipyi, Die Trinitätslehre des byzantinischen Patriarchen Photios, Innsbruck, 1921; Regnon, Etudes de theologie positive sur la sainte-Trinité, 4. v. Paris, 1892—98; Pesch, Zwei verschiedene Auffassungen der Lehre von der allerheiligsten Dreieinigkeit, Freiburg in B., 1901.

⁴ Usp. Brehier, La querelle des images, Paris, 1904; Tixeront, Histoire des dogmes, Paris, 1922, I. III. p. 435—483.

Ovakovih razilaženja, koja nijesu krećala u samu bit dogme, bilo je mnogo. Slobodno možemo reći, da je malo vjerskih istina, u kojima se barem u čemu nijesu razilazili Grci od Latina. Bilo je razilaženja u dogmi o istočnom grijehu, o Nesokvrnjenu Začeću, o ustavu Crkve, o milosti i t. d. Bila je razlika i u samom shvaćanju bogoslovlja kao znanosti. U početku Grci su bili teoretičari, gradili su bogoslovne sisteme, a Latini su se više bavili praktičnim vjerskim istinama. Poslije sv. Augustina latinska teologija postajala je sve više spekulativnom (skolastika), a bizantinska je poslije VIII. v. zazirala od bogoslovnih spekulacija (osim u pitanju »Filioque«) i nazivala skolastične spekulativne zaglavke »novotarijama«.

c) Razilaženje u crkvenom životu.

Bizantinci su svoj vjerski život drukčije preko liturgije i crkvenog prava obavljali nego Latinci. Crkveni život bio je posve drugi na Istoku nego na Zapadu. Osim dvovrsnog jezika, u kome su se obavljale liturgične funkcije, i sami obredi među sobom su se razlikovali. Kalendar svetaca bio je različit; u Rimu uvijek se čitala sv. Misa, dok je to kod Grka bilo za vrijeme korizme zabranjeno osim subotom, nedjeljom i na svetkovinu Blagovijesti; Grci su govorili sv. Misu u kvasnom, a Latini u prijesnom hljebu; u Rimu na Uskrs i Duhove dijelio se novoobraćenicima med i mlijeko, a to je na Istoku bilo sasvim nepoznato; na Zapadu sv. krst podjeljivao se samo jednim utopljenjem, dok na Istoku trojnim; na Zapadu već od VI. v. u simbol bilo je umetnuto »Filioque«, a Grci su to smatrali užasnim grijehom; bizantinski su svećenici podjeljivali sakrament sv. krizme, dok je to na Zapadu bilo pridržano biskupima.

Još su veća razilaženja bila u crkvenom pravu. Svaka je crkva imala gotovo svoj posebni zakonik, koji je drugoj crkvi bio tuđ; malo je bilo zajedničkih točaka. Na Zapadu su važili dekretali pojedinih papa, odredbe provincijalnih sabora i sinoda, a kadikad i naredbe pojedinih zapadnih kraljeva. Na Istoku je bila sva sila pseudo-apostolskih kanona, kanona pojedinih sinoda, sveopćih sabora, careva, nekih sv. Otaca i slično. Osobito tako zvana trulanska sinoda stvorila je pravi jaz među pravnom disciplinom bizantinske i rimske crkve.

Ovaj sabor (691) kodificirao je na neki način istočno crkveno pravo, kojemu je dao potpuno proturimski pečat. Svima gotovo posebnim običajima rimske crkve ovaj sabor prigovara, a neke kao nedopuštene osuđuje. Tako na pr. na Zapadu su postili korizmom u subotu, jeli su na nekim mjestima u korizmi sir, jaja, mlijeko i slično, dakoni i svećenici bili su dužni na celibat, a ovaj sabor sve to zabranjuje pod kazan izopćenja iz Crkve! (Jugić, op. c. p. 78—85).

d) Raskolnička izrabljivanja rečenih opreka.

Sva ova razilaženja duboko se zasjekoše u duše Bizantinaca i Latina. Samo lijepim taktom moglo se jedne i druge uvjeriti, da se ne radi o razilaženju u dogmi i moralu, već u onom, gdje je katolicima slobodno se razilaziti. Ali na žalost ovoga takta falilo je kod jednih i kod drugih. Staro duševno neraspoloženje tražilo je samo prigodu, da nađe prigovora svome suparniku. Monotelete VII. v., da pobude nepovjerenje istočnih kršćana prema sv. Stolici, širili su Istokom vijesti, da Latini uče, da Duh Sveti proizlazi »i od Sina« i da je ovaj njegov »uzrok«. Ova bi bomba valjda bila upalila, da sv. Maksim ne bude protumačio Grcima dobre volje, kako se izrazi Latina imaju razumjeti. Karlo Veliki i francuski biskupi zbog svojih političkih računa i stare animoznosti, dokazivali su, da su Grci heretici, jer uče, da Duh Sveti proizlazi »od Oca p r e k o Sina«, jer da to znači, da je Duh Sveti s t v o r e n j e Sina. Zbog istih razloga bogoslovi Karla Velikoga napali su ikonološku nauku VII. sveopćeg sabora, jer je odredio, da se svete slike imaju štovati. Oni su to bezrazložno proglasili idololatrijom i tako animirali Zapad protiv Istoka. Pape Hadrijan III. i Leon II. dokazivali su Francima, kako se stvari imaju razumjeti, ali bi uzalud. Poslije Karla na Zapadu doći će Fotije na Istoku, koji će iz nedužnog izraza latinskog »Filioque« (i od Sina) stvoriti herezu sabelijanizma, arijanizma, triteizma, politeizma i t. d., a sam će stvarno učiti herezu, da Duh Sveti proizlazi s a m o od Oca i u nju odvesti cijeli Istok, a da to ovaj i ne opazi. I tako će on dati raskolu bogoslovnu podlogu, koja će ga još bolje utvrditi.

Razilaženje u crkvenoj disciplini još se je bolje izrabilo u raskolničke svrhe. Fotije je htio djelovati na učeniji svijet,

zato je u svoje svrhe izrabio bogoslovne i naučne razlike. Ovu je taktiku tražio momenat IX. v. Cerularije je nastojao, da mase zavede u raskol. Zato je izrabio disciplinarnu stranu, koja je bliža poimanju mase i lakše je zanese. Tako se u XI. v. okrivljuju Latini kao heretici, što sv. Misu služe s nekvasnim hljebom, što poste subotu, što jedu udavljeno meso, što ne pjevaju Alleluja, što se svećenici ne žene, što biskupi idu u vojsku, što biskupi i svećenici ne nose vuneno odijelo i što ga bojadišu, što svećenici više puta dnevno govore sv. Misu, što dva brata uzimlju dvije sestre, što latinski svećenici ne nose bradu i t. d. Ovo je na mase i te kako djelovalo. Ovom metodom one su tako bile predobivene za raskol, da su postale njegovim stvarnim nosiocem. Carevi i patrijarke htjeli su često puta prekinuti sa raskolom, ali njegove pristaše došle bi među puk s ovakvim razlozima, i uvijek im je uspjelo razbiti i same pokušaje ujedinjenja (Lion i Firenca).

C. POLITIČKI UZROCI.

G. 395. car Teodozije Veliki podijelio je rimsko carstvo na istočno i zapadno. Zapadno je u drugoj polovici V. v. podlelo germanskim navalama, dok je istočno proživjelo još jedan milenij. I ako je Bizant u početku bio dio universalnog rimskoga carstva, ipak je on malo pomalo sve više dobivao istočnjački i nacionalni značaj. Njegovo stanovništvo već u VII. v. primilo je oblik jednog određenoga naroda. Ali ipak su bizantinski carevi uvijek težili da pod svojim žezlom obnove staro rimsko carstvo. Za tim je osobito išao Justinijan, što mu je donekle i uspjelo. Ideja jednog a jakoga rimskoga carstva bila je ideja vodilica bizantinske vanjske politike. Bizantinci su se kroz cijeli srednji vijek nazivali ne Grci, nego Rimljani, da pokažu, da su oni građani glasovitog rimskoga carstva. Bizantinska politika osobito je teško podnosila, da bi tko drugi gospodovao Rimom, tom maticom rimske države i njezine kulture. Pojava nezavisne papine države u Rimu duboko je potresla bizantinsku diplomaciju. Nastala je pogibelj, da se Rim sasvim odcijepi od bilo kakvog upliva Bizanta. Ta se pogibelj do vrhunca potencirala, kada je Leon III. okrunio Karla Velikoga za zapadnog rimskoga cara. Time se je jasno zanijekala pretenzija careva na Bosporu, da opstoji

s a m o j e d n o r i m s k o c a r s t v o i s a m o j e d a n r i m s k i c a r . Kako je u Bizantu Crkva bila u rukama države, koja je mislila, da joj papinstvo na Zapadu križa račune, to je jasno, da će državni politički vrtlog povesti sa sobom i bizantinsku crkvu. Carevi su u borbi protiv zapadne njemačke politike, koja je imala velik utjecaj na papinstvo X. i XI. v., kao glavno oružje upotrebili bizantinsku crkvu, koja je **prijetnjom raskola** imala da prisili papinstvo, da poruši ideju zapadnoga rimskoga carstva i njegovog tutorstva nad papinstvom i Rimom, i povrati stanje prije 800. g.

Car je Nicefor radi Karlova krunjenja zabranio istoimeno patrijaru javiti svoje imenovanje Leonu III. i tako stvarno uveo raskol. Ali osobito u drugoj polovici X. vijeka, za vlade Otonovaca, grčka diplomacija ušla je u odlučnu borbu s papama, njihovim pristašama. Na žalost ovo kritično doba za crkveno jedinstvo najernija je stranica povijesti papinstva. Imenovanja papa ovisila su od raznih rimskih plemića, koji su prema svojim porodičnim interesima mećali i bacali sa glave papinsku tijaru.

Papa Ivan XIII. pisao je caru Niceforu II., da učini savez sa zapadnim carem Otonom I. U pismu papa je nazivao Nicefora grčkim, a Otona rimskim carem. To je Bizantince tako razjarilo, da su papu stali javno grditi, a njegove poslanike pohapsili. Da pokažu svoje negodovanje, pismo, koje su poslali kao odgovor na papinu prošnju, nije potpisao car, nego njegov brat, niti su ga uručili papinim legatima, nego glasovitom Luitprandu, jer »sudimo«, vele Grci, »da je vaš papa nedostojan carskoga pisma, zato mu ga on i ne šalje, nego njegov brat . . . šaljemo mu pismo dostojno njega, neka zna, da a k o s e n e o p a m e t i , d a j e **sasvim propao**«. (P. L. 136, 932).

Da onemogućí upliv nad Rimom, Bizant se nije žacao ni stvarati antipape protiv zakonitih papa. Tako protiv zakonitog pape Grgura V., koji je bio uz političku stranu Otonovaca, car Basilije II. pomoću senatora Krescencija imenuje protupapu Grka Ivana XVI. Kada to nije uspjelo, dvor ne preda ni pred raskolom. Basilije protukanonski imenuje laika Sizinija za pa-

trijarha, koji prekine svaku vezu s Rimom, digne ime pape Grgura iz diptiha (crkvene liturgije), obnovi Fotijevu uspomenu i osudi VIII. sveopći sabor, koji je osudio Fotija. Sizinijev nasljednik Sergije II. ustraja i dalje u raskolu. Nasljednici Grgura V. Ivan XVII. i, XVIII. bili su u dobrim odnošajima sa Krescencijevom strankom, koja je podupirala bizantinsku politiku na Zapadu. Zato je Bizant odmah uspostavio jedinstvo s Rimom, i isti Sergije spominjao je papino ime u liturgiji. Ivana XVIII. naslijedi Sergije IV., a ovoga Benedikt VIII., koji je okrunio Henrika II. za rimskoga cara, a ženu mu Kunigundu za caricu. Za bizantinsku diplomaciju to je bio otvoreni izazov, na koji je ona odgovorila z a d n j m r a s k o l o m. Sergije II. izbací papino ime iz liturgije i prekinu svaku vezu s papom, a da se prikríje politíčki uzrok raskola, opet pokrenuše pitanje »Filioque«. Jer se je u Rimu po prvi put prigodom Henrikova krunjenja pjevalo »Vjerujem« sa »Filioque«, okrivíše papu s hereze. Sergije razasla među Grke Fotijevu proturimsku poslanicu, o »Filioque«. (Michel, op. c. s. 7—40).

Sergijev raskol završio je vjeko v n i rad svih onih raznih uzroka, koji su doveli do istočnog raskola. Poslije Sergija bizantinski narod već nikad nije bio u jedinstvu sa katoličkom Crkvom. Politika, koja je podjarmila bizantinsku crkvu, spretno je izrabila sve ono, što su vjekovi u kulturnom i duševnom životu nagomilali, da postigne svoj cilj — pa makar i uz cijenu vjerskoga raskola. Sve se pokrivalo plaštem domoljublja, a stare tradicije zamračile su kršćanskim Bizantincima X. i XI. v. oči, i nijesu razumjeli aksiom svoga velikoga sunarodnjaka Teodora, da je dobro crkvenog jedinstva nad dobrom carstva i domovine. Oni su većim smatrali jedinstvo svoga carstva i države, zato se jedan Bizantinac XII. v. usudio predbaciti nekome Latinu: »Rimska se je crkva od nas odcijepila onda, kada je napala jedinstvo carstva, što nikako nije smjela učiniti, te **podijelivši carstvo** p o c i j e p a l a j e i s t o č n u i z a p a d n u c r k v u« (Norden, s. 6). A uostalom nije ovo jedino grijeh Bizantinaca, jer je pri svim shizmama odlučnu ulogu igrala politika vlastodržaca; primjeri su nam- anglikanizam, protestantizam, galikanizam, josefinizam i t. d.⁵

⁵ Usp. Michel, Humbert und Kerullarios, Paderborn, 1925; Norden, Das Papsttum und Byzanz, Berlin, 1903.

D. CERULARIJE ZAVRŠAVA DJELO OTACA.

S pomoću politike, uz druge razloge, bizantinski su patrijarsi ostvarili svoju davnu želju: potpunu neovisnost od Rima i potpunu crkvenu vlast na Istoku. Ovu pobjedu oni su ljubomorno čuvali. Nasljednik Sergija Eustatije i car Basilije poslaše papi Ivanu XIX. vjernike, da im »dopusti, da se bizantinska crkva zove i smatra u svome području onako **sveopćom**, kako se rimska smatra u cijeloj Crkvi«. Ovim je Bizant pokušao, ne bi li od sveopće glave Crkve dobio priznanje i potvrdu za svoj raskol. Dakako, Sv. Otac nije odobrio ovakovu molbu, koja je bila protiv ustava sv. Crkve, ali se na ovo Carigrad malo obazire, već je sam ostvario ono, za čim je hlepio.

Bizantinska politika izrabljivala je crkveni raskol u svoje svrhe, ali je često puta toj istoj politici i crkveno jedinstvo bilo od velike državne koristi — ali, kada se raskol uvriježio, njegovi predstavnici — patrijarke — nijesu se dali jednako tako prilagođivati jedinstvu kao i raskolu, jer ovaj im je nosio crkvenu neovisnost, a ono podređenost papi. I tako se grijeh raskola ljuto osvetio njegovom glavnom promicatelju — bizantinskom nacionalizmu. To će se osobito opaziti u XIII. i XV. v., a početke toga već vidimo kod petog nasljednika glasovitog Basilija II., Konstantina Monomaka i patrijarha Cerularija.

U XI. v. prijetila je pogibelj, da Normani zauzmu južnu Italiju, tu bizantinsku koloniju na Zapadu. Protiv Normana digao se papa sv. Leon IX., koji je u boju bio poražen i od Normana zarobljen. Normani su ametom potukli papinu vojsku, a malo poslije i onu longobardskog vojvode Argira. Ti porazi silno su zamislili i Bizantince i Latine, jer su jedni i drugi bili ugroženi. U dogovoru s papom vojvoda Argir posla transkoga biskupa Ivana, da nagovori bizantinski dvor na međusobni savez protiv Normana. Taj prijedlog rado je prihvatio bizantinski car Konstantin IX. Tome savezu opre se patrijarha Cerularije, jer se je bojao, da bi on mogao dovesti do crkvenog jedinstva i priznanja papinog prvenstva.

*

Gdje i kada se rodio Cerularije, ne zna se. Znamo, da je 1040. bio upleten u uroti protiv života Mihajla Paflagonca, a

Psellos o njemu nam priča, da je bio silno slavohlepan, a uz to puka nezalica. Već 1043. g. vidimo ga na patrijarskoj stolici. Čim je taj položaj zauzeo, odmah se dao na borbu protiv Rima. Papi nije poslao običajno pismo prigodom imenovanja. Ove iste godine nagovori Leona, ohridskog nadbiskupa, da piše Ivanu, transkome biskupu u južnoj Italiji, koja je tada bila bizantska. U pismu, koje je preko Ivana bilo upravljeno »svima zapadnim biskupima, redovnicima, narodima i istome veleštonome papi«, Leon predbacuje Latinima ove zablude: 1) Posvećivanje Presv. Euharistije u prisnome hljebu, 2) Post u korizmenim subotama, 3) Blagovanje mesa i krvi od udavljenih životinja, 4) Pjevanje u korizmeno doba »alleluja«. Istodobno je Cerularije u Carigradu dao zatvoriti latinske crkve i latinskim redovnicima naredio, da žive po bizantinskim običajima. Da pokaže, da su latinski običaji bezbožni, sobnik Nicefor nogama je gazio sv. hostije, koje su Latini u prijesnome hljebu posvetili, a monah Niceta napisao knjigu, u kojoj osim spomenutih latinskih običaja također i celibat latinskih svećenika krsti vječnom bludnjom.

Kada je biskup Ivan primio pismo Leona Ohridskoga, poslao ga je papi Leonu, koji je tada bio u Apuliji u normanskom ropstvu. Malo poslije toga papa primi pisma bizantinskoga cara Konstantina IX. i Cerularijevo, u kojima ovi izriču želju, da se obnovi međusobna ljubav i povjerenje i sklopi savez protiv neprijatelja. Naravno, Cerularije je ovo pismo poslao pod pritiskom carevim, a što je car s ovim mislio, rekli smo.

Na ova pisma papa je poslao u Bizant dva odgovora (koja je sastavio kardinal Humbert), jedan caru, a drugi Cerulariju. U pismu Cerulariju kori ovoga s oholosti i preuzetnosti, što si prisvaja vlast nad istočnim patrijarsima i sebe daje nazivati »sveopći patrijar« i običaje rimske crkve usuduje se kuditi.

Ova je pisma ponijelo u Carigrad papino poslanstvo, kojemu je predsjedao kardinal Humbert. Poslanstvo je car svečano primio, dok patrijar i puk vrlo neprijateljski. Cerularije je govorio, da papa nije poslao legate, već da su oni došli svojom voljom, da je papina pisma iskrivio lični Cerularijev neprijatelj vojvoda Argir. Tražio je, da na zajedničkim sjedni-

cama legati sjede iza grčkih metropolita, a on uopće nije lično ni došao u dodir sa poslanstvom.

Na sve ovo Humbert je odgovorio jednim spisom, u kome vrlo žučljivo brani rimske običaje od napadaja Cerularija i Leona Ohridskoga. Ovu je obranu car dao prevesti na grčki. Zatim je napisao drugi spis protiv monaha Nicete, u kome također žučljivo i uvredljivo pobija svoga protivnika. Niceta se ipak svidio te je 24. VI. 1054. u prisutnosti cara i legata osudio svoje i svih onih pisanje i rad, koji osuđuju rimske običaje i napadaju svetu Stolicu.

Poslije nego su poslanici gotovo cijeli mjesec dana uzalud nastojali da slome Cerularijevu otpornost, podoše 18. XII. 1054. god. u crkvu sv. Sofije i na glavni oltar staviše spis isključenja iz sv. Crkve Cerularija, Leona Ohridskoga, Nicefora sobnika i njihove sljedbenike, a nipošto cara, kler i uopće bizantinski narod.⁶ Legati napustiše Carigrad 18. VII. Na patrijarhovu želju legati se povratili u Bizant, ali je caru uspjelo da onemogući Cerularijevu nakanu, da svakako uruči legate razjarenoj bizantinskoj masi. Kada je Cerularije vidio, da su s pomoću carevom poslanici izbjegli njegovoj osveti, digne u Carigradu pučku pobunu, koju car teško slomi, ali je ipak morao da uruči patrijarhu tumače poslanika slijepe i ostrižene. Car se toliko prepao Cerularija, da mu je poslao ponizno pismo, u kome osuđuje čin poslanika u sv. Sofiji i sve one, koji ga prihvaćaju. Nato Cerularije sazove sabor od 14 biskupa, na kome u prisutnosti carevih poslanika zabaci i osudi Humbertovo izopćenje i sve one, koji na koji mu drago način pri tome sudjelovahu.

Cerularije je radio, da na svoju stranu privuče istočne patrijarhe (Jerusalima, Aleksandrije i Antiohije), koji su još bili u katoličkom jedinstvu. U to doba na antiohijskoj stolici sjedio je neki Petar, koji je po običaju svoje ustoličenje javio papi. Kada mu ovaj za dvije godine nije poslao odgovora, preko

⁶ Sumnjivo je, da li ovo izopćenje ima pravnu snagu. Papa Leon IX. već je bio mrtav u mjesecu aprilu te godine, a za njegovu smrt znali su legati i Cerularije još u Carigradu. Rimska je stolica bila bez biskupa za cijelo vrijeme, dok su legati rješavali Cerularijevo pitanje. Nije nam poznato, da li su poznije pape službeno osnažile pravni manjak izopćenja u sv. Sofiji.

akvilejskog patrijarha Dominika posla papi drugo pismo, u kome moli za odgovor. Napokon mu je papa odgovorio, gdje mu čestita na poslušnosti i vjernosti sv. Stolici, potvrđuje njegov izbor i hvali njegovu vjeroispovijest. Istome Petru pisao je dva puta i Cerularije o događajima, koji su se zbili u Carigradu nakon dolaska papinog poslanstva u Carigrad u nakani, da bi ga odvratio od rimske zajednice. Cerularije poslao je Petru još dva druga pisma, da ih uruči jerusalimskom i aleksandrijskom patrijaru. U pismima tuži se Cerularije, što dopuštaju, da se spominje papino ime u liturgiji, što opće sa Latinima, koji posvećuju prijesni hljeb i u njemu sv. Misu obavljaju. Iz odgovora Petrova vidi se, da nebizantinski Istok nije odmah slijedio Cerularijev raskol, jer antiohijski patrijar predložuje svome carigradskom kolegi, kako je silno zlo kidati crkvenu zajednicu.

Cerularije je nastojao da i kod Rusa raširi svoj raskol, koji su tada crkveno bili podložni Bizantu. To se razabire odatle, što već u drugoj polovici XI. v Rusi znadu za sve Cerularijeve prigovore protiv Latina, kako se to vidi iz pisma metropolita Ivana papi Klementu III.

*

Cerularije je završio život u progonstvu. Priča filozof Psellos, da su car Mihajlo VII. i vojskovođa Komnen sklopili savez, koji nije bio po čudi Cerulariju. Zato ovaj podigne bunu i zbaci s prijestolja Mihajla. Nato vojska imenuje Izaka Komnena carem. Cerularije je radio da i ovome kao i Mihajlu opremi i sebe proglasi carem i patrijarom. Car uđe tome u trag i naredi, da se patrijarha uhapsi i pošalje u progonstvo. Već je imala pasti i crkvena osuda Cerularija, kada ovaj nenadno 1055. g. umre kod današnjeg Galipolja.

